

Torsdagen den 2 februari

Kl. 19.30

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Hälso- och sjukvården svarar i dag för ca 9 % av våra samlade resurser. Av statens, landstingens och kommunernas totala konsumtion svarar hälso- och sjukvården för ungefär en tredjedel. Detta innebär att en låg tillväxt i svensk ekonomi med nödvändighet får konsekvenser också för hälso- och sjukvården.

Samtidigt innebär den kraftiga förskjutningen mot högre och mer vårdbehovande åldrar i många avseenden ökade krav på hälso- och sjukvården. Såväl riksdag som regering har därför upprepade gånger slagit fast att äldresjukvården tillsammans med äldreomsorg och barnomsorg skall utgöra prioriterade områden. Skall de samhällsekonomiska målen kunna uppnås krävs i övrigt yttersta återhållsamhet och fortlöpande omprioriteringar också från landstingens och kommunernas sida.

Ca 2 % i åldersgruppen 70–74 år får i dag vård inom långtidsvården. I åldersgruppen 85 år och däröver är andelen inte mindre än 24 %. Antalet personer i denna höga ålder beräknas öka med ca 56 000 under perioden 1975 till 1990, dvs. med ungefär 67 %.

Behovet av sjukvård för de äldre gäller inte enbart långvården. Tvärtom är det angeläget att betona att de äldre i stor utsträckning måste ha tillgång till akutsjukvårdens liksom psykiatrins resurser. I andra fall åter kan hemsjukvård och dagsjukvård vara de bästa alternativen.

I den av regeringen förra året tillsatta och nu slutförda utredningen om hälso- och sjukvård för äldre presenteras ett värdefullt underlag för bedömning av behovet av fortsatta insatser inom detta område.

Inom långtidsvården finns f. n. ca 43 000 långvårdsplatser. Av dessa står i dag en del tomma, främst beroende på personalbrist. Samtidigt menar utredningen att det skulle krävas en utbyggnad med över 20 000 platser till 1985 för att täcka behoven. Skulle dessutom 5 000 platser kunna överföras från akutsjukvård och psykiatri till långtidsvård, skulle det behövas ett tillskott på 3 000 långvårdsplatser per år fram t. o. m. 1985. Samtidigt skulle behovet av vårdplatser inom akutsjukvård och psykiatri sammanlagt minska något.

Detta förutsätter att den kommunala äldreomsorgen liksom hemsjukvård och dagsjukvård byggs ut i takt med behoven. Sker inte detta blir behovet av långtidsvård ännu större.

Prioriteringen av långtidssjukvården och öppenvården har präglat byggnadsverksamheten inom sjukvården under 1970-talet, men den har haft mindre genomslag när det gäller fördelningen av nytillskottet på ca 100 000 anställda inom hälso- och sjukvården. Trots att hela nytillskottet av vårdplatser hänför sig till långtidsvården synes endast en mindre del av personalökningen ha kommit den till godo.

Utvecklingen ställer utomordentligt stora krav på att finna i vid mening effektiva vårdformer. Det avgörande motivet är naturligtvis den mänskliga aspekten där förebyggande, mer öppna och aktiva vårdformer kan förhindra eller reducera de negativa effekterna av långvariga sjukdomar.

Sjukvård i hemmet kan i många fall vara ett realistiskt alternativ till långtidssjukvård, om belastningen på anhöriga blir rimlig och elementära trygghets- och omvårdnadsbehov kan tillgodoses. Men för patienter med tunga omvårdnadsbehov dygnet runt, veckan runt och året runt är det oftast omöjligt att tillgodose dessa i den egna bostaden.

Av patienterna inom den somatiska långtidsvården är f. n. mer än hälften rullstolsbundna. Var tredje patient behöver matas. Över hälften har kombinerade fysiska och psykiska vårdbehov. Och ungefär 85 % beräknas behöva hjälp vid sänggåendet.

Inom hemsjukvården vårdas i dag ca 39 000 patienter varje år, varav ca 23 000 med anhörighjälp. Den planerade ökningstakten enligt landstingens långtidsplanering – LKELP 77 – motsvarar drygt 1 000 platser per år. Också dagsjukvården är blygsamt utbyggd med ca 1 000 vårdplatser; man beräknar att drygt 2 000 patienter årligen kan få vård på dessa. Fr. o. m. i år kan landstingen få ersättning från försäkringskassan med 40 kr. per behandling inom såväl dagsjukvård som hemsjukvård. Sammanlagt kan högst 15 000 kr. per år och hemsjukvårdsplats erhållas. Det är ännu omöjligt att veta om den nya möjligheten till ersättning påverkat landstingens planering. F. n. räknar man med att varje hemsjukvårdsplats kostar i genomsnitt 10 000 kr. per år, men variationerna är högst avsevärda. Skulle detta kompletteras med t. ex. en timmes insats av sjukvårdsbiträde under fem dagar i veckan, skulle den genomsnittliga kostnaden öka till drygt 20 000 kr. per hemsjukvårdsplats. Det finns all anledning att räkna med att det kommer att behövas en kraftig förskjutning mot insatser av vårdlag – med sjukvårdsbiträden, undersköterskor, distriktssköterskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter och läkare – om hemsjukvården skall kunna behålla sin ställning och dessutom byggas ut i takt med behovet. Detsamma gäller dagsjukvård. Som jämförelse kan nämnas att en långtidsvårdsplats beräknas kosta närmare 100 000 kr. per år.

Det som är karakteristiskt för patienten i långtidssjukvården är det medicinskt, socialt och psykologiskt sammansatta och tunga vårdbehovet, där olika insatser måste grundas på en helhetsbedömning av patientens situation och ett brett kunnande hos personalen.

Med svårartad långvarig sjukdom följer för de äldre ökade risker för andra sjukdomar, social isolering och beroendeförhållanden som kan vara

förödande för den enskildes självkänsla och möjlighet att delta i olika aktiviteter.

En högre grad av aktivitet, rehabilitering och medinflytande för patienten förutsätter förändringar i vårdorganisation, utbildning och personaldimensionering. Men samtidigt är, som vi vet, personalsituationen inom långtids-sjukvården bekymmersam. Det är svårt att rekrytera läkare, sjukgymnaster och sjuksköterskor och på många håll även annan vårdpersonal i tillräcklig omfattning, och personalomsättningen är ofta hög. Den viktigaste frågan är därför hur man skall kunna ta vara på och vidareutveckla den verksamma personalens kunnande och engagemang samt stimulera intresset och öka förståelsen för den vårdform som långtidsvården utgör under olika typer av utbildning.

SIO – utredningen om sjukvårdens inre organisation – arbetar med en rad av dessa frågor, som berör både patienter och personal, bl. a. frågor rörande gruppvård och lagarbete. Också äldresjukvårdsutredningen lägger i sitt betänkande fram en rad förslag som syftar till att förbättra rekryteringen till och förståelsen för långtidsvården. Dessa förslag har i tillämpliga delar överlämnats till VÅRD 77 och gymnasieutredningen för beaktande i det fortsatta arbetet.

På initiativ från socialdepartementet har dessutom sjukvårdsdelegationen gjort ett principuttalande om att allmänläkarnas vidareutbildning skall förlängas med ett halvt års långvårdsmedicin från nästa år. Nämnden för läkares vidareutbildning skall lämna förslag om hur den praktiska utformningen av den förlängda utbildningen skall ske. Syftet är naturligtvis att förbättra äldresjukvårdens situation i såväl öppen som sluten vård.

Också inom forsknings- och utvecklingsarbetet är det utomordentligt angeläget att långvårdsmedicinens behov tillgodoses och att vi får till stånd en initiering och samordning av insatser inriktade på att förebygga, bota och lindra långvariga sjukdomstillstånd hos framför allt den äldre befolkningen.

Den socialdemokratiska oppositionen har lagt fram en partimotion om långtidssjukvården. Den utgår i mycket just från äldresjukvårdsutredningens betänkande. Det gläder mig mycket att denna utredning – som kritiserades här i kammaren för ett år sedan när den tillsattes – nu kan bilda ett gemensamt underlag för bedömningar av behoven och åtgärderna på detta område. Det är också glädjande att socialdemokraterna så starkt understryker vikten av att både långvården och hemsjukvården byggs ut och förstärks.

Däremot är jag utomordentligt kritisk till de socialdemokratiska förslagen vad gäller finansieringen. Socialdemokraterna har ju föreslagit en ny arbetsgivaravgift, en s. k. strukturavgift på 2 %, som från den 1 juli i år skulle kosta landstingen ungefär 350 milj. kr. per år i ökade löneskatter. Samtidigt föreslås ett bidrag på 150 milj. kr. till långvården för samma tid, men hur man än räknar blir resultatet av socialdemokraternas förslag en direkt försämring för huvudmännen med ett belopp som ungefär motsvarar vad driften av 2 000 långvårdsplatser skulle kosta. Hur man genom att ytterligare försämrade landstingens redan hårt ansträngda ekonomi skulle kunna åstadkomma både

en utbyggnad av långvården och en personalförstärkning är och förblir en gåta. Situationen blir inte heller bättre av att också kommunernas ekonomi skulle urholkas genom strukturavgiften – med ungefär 400 milj. kr. per år – vilket bl. a. skulle försvåra deras insatser för bättre äldreomsorg liksom deras möjligheter till en ytterligare utbyggd barnomsorg, bl. a. för sjukvårdspersonalens barn.

Trots flera debatter i kammaren förra våren tycks den socialdemokratiska oppositionen ännu inte ha lärt sig att arbetsgivaravgifter faktiskt drabbar inte bara företag utan också kommuner och landsting.

Enligt LKELP 1977 planerar landstingen att bygga ut med i genomsnitt 2 300 platser per år. Det viktigaste måste därför vara att på alla sätt underlätta för landstingen att åtminstone leva upp till sina planer inom äldresjukvården.

Äldresjukvårdens betänkande bereds nu skyndsamt inom regeringskansliet. Jag hoppas att det under våren skall bli möjligt att träffa en överenskommelse med landstingen om åtgärder som syftar till en bättre behovstäckning inom hälso- och sjukvården för äldre och att senare återkomma till riksdagen med förslag i denna fråga.

Herr talman! Ett annat område som jag vill beröra gäller de handikappade. Redan i regeringsdeklarationen slogs fast att samhällets stöd till de handikappade skulle förbättras. Bland de satsningar som gjorts för handikappade enbart inom mitt ansvarsområde märks bl. a. att bidraget till handikapporganisationerna föreslås bli 18,8 milj. kr. Det är ungefär 2,5 gånger mer än i socialdemokraternas senaste budgetförslag.

Verksamheten för synskadade föreslås få ett anslag på 7,4 milj. kr. Det är en 85-procentig ökning jämfört med socialdemokraternas senaste budgetförslag.

En särskild satsning görs för stöd åt tidningsutgivningen inom Föreningen Sveriges dövblinda, som föreslås få sitt anslag nästan fördubblat till 380 000 kr.

Handikappinstitutet har ombildats från den 1 januari i år och får väsentligt ökade uppgifter. Institutets budget för 1978 innebär i stort sett en fördubbling av anslaget.

Arbete pågår med frågor om texttelefon för döva, dövblinda och talskadade.

Dessutom pågår utredningsarbete i fråga om flerhandikappade, om psykotiska barn och om habilitering av alla handikappade barn.

Inom departementet arbetar vi också vidare med de synpunkter av olika slag som framkommit vid våra kontakter med allergi- och reumatikerförbunden.

Regeringen har alltså trots det ekonomiska läget på flera punkter föreslagit avsevärt förstärkta insatser för de handikappade. Men naturligtvis kan vi inte slå oss till ro med detta. Ännu återstår mycket att göra på alla områden för att ge de handikappade så långt möjligt samma villkor som andra på samhällslivets alla områden.

Besluten på handikappområdet har under en lång tid kunnat fattas i bred

enighet. Jag hoppas att detta skall kunna ske också i framtiden.

Herr talman! Låt mig slutligen något ta upp läkemedelsfrågorna. På detta område pågår ett omfattande utredningsarbete, främst i de tre utredningarna om läkemedelsinformation, läkemedelskontroll och priskontroll. Som en röd tråd genom dessa utredningar går en strävan att bygga upp en effektiv, trygg och riktig läkemedelsanvändning, och till lägsta möjliga priser.

Den allra största delen av läkemedlen används i öppen vård, det är alltså patienten själv som slutgiltigt bestämmer om läkemedlet skall användas och hur det skall användas. Det finns all anledning att förmoda att vi i Sverige hittills satsat för litet på denna sista länk i läkemedelskedjan.

Risken för överkonsumtion av framför allt vanebildande medel, som vissa lugnande och sömngivande medel, har betonats och måste ständigt betonas. Men olika undersökningar tyder samtidigt på att riskerna för underkonsumtion av läkemedel i dag är väl så stora. Många undviker att ta ut läkemedel som hade kunnat bota eller lindra. Andra tar lägre doser än som föreskrivits. Det vanligaste medicineringsfelet hos våra äldre anses vara för tidigt avbruten medicinerings. En av läkemedelsinformationsutredningens viktigaste uppgifter är därför hur läkemedelsinformationen till allmänheten skall kunna förbättras och effektiviseras.

I detta sammanhang kan det finnas skäl att understryka att apoteken måste få en mer central roll än hittills för att sprida kunskap om läkemedel till allmänheten. Genom sin breda kontaktyta och sin i förhållande till läkarmottagningen kanske mer avdramatiserade miljö kan apoteken och deras kvalificerade personal göra en stor insats. Detta gäller inte minst för de äldre av oss, som ofta använder läkemedel i stor omfattning och där ett riktigt läkemedelsbeteende kan vara helt avgörande för möjligheten att bo kvar i det egna hemmet. Inte mindre än 70–80 % av alla personer över 70 år beräknas använda läkemedel regelbundet, ofta flera preparat samtidigt.

En annan uppgift för utredningen utgör informationen till de olika yrkesgrupperna inom hälso-, sjuk- och åldringsvård som i dag får för litet information. Det gäller t. ex. sjuksköterskor, undersköterskor, sjukvårdsbiträden och hemsamariter i vars arbete läkemedel ofta spelar en väsentlig roll.

En tredje uppgift för utredningen är att ta upp den främst till läkarna riktade information och reklam som finns redan i dag. Utredningen skall se över läkemedelsindustrins egen information, bestämma om den är väl avvägd och utformad och om den uppfyller de höga etiska krav man har rätt att ställa på sådan verksamhet.

Den sista viktiga uppgiften för utredningen är hur den produktobundna informationen skall byggas ut. Med anledning av en socialdemokratisk partimotion om Apoteksbolaget ser jag det angeläget att betona att den produktobundna informationen i framtiden bör koncentreras till läkemedelskontrollen. I dess uppgift ingår ju att genom informationsåtgärder främja användningen av lämpliga läkemedel och att förebygga skadeverkningar.

Det är främst där som den medicinska och vetenskapliga kompetensen finns, och det är där erfarenheter såväl av positiv som av negativ art, t. ex.

biverkningsrapporteringen, samlas. Det är viktigt att det inte uppstår något konkurrensförhållande mellan läkemedelsmyndigheten och Apoteksbolaget utan i stället en rationell arbetsfördelning dem emellan. Apoteksbolagets utomordentligt angelägna uppgifter på patientinformationens område har jag redan berört.

Även läkemedelskontrollen måste fördjupas och effektiviseras, bl. a. för att ytterligare minska risken för biverkningar men också för att angelägna läkemedel så snabbt som möjligt skall kunna tillföras sjukvården.

Kontrollutredningen skall också se över de till läkemedel gränsande områden som i dag faller mellan olika myndigheter. I den allmänna debatten har framför allt berörts frågan om kontaktlinser och rengöringsvätskor för dem, desinfektionsmedel m. m. Utredningen har också att lämna förslag som kan tillgodose de etiska kraven på kliniska läkemedelsprövningar.

En väl fungerande läkemedelskontroll är en förutsättning för en god läkemedelsanvändning inom ett land. Den svenska läkemedelskontrollen har, vågar jag påstå, ett internationellt sett mycket gott anseende. Detta är f. ö. en av orsakerna till att WHO:s läkemedelsbiverkningsenhet fr. o. m. i år förlagts till Uppsala. Det finns därför anledning att fundera på om inte Sverige på olika sätt kan stödja de länder som i dag saknar en effektiv läkemedelskontroll – inte minst många utvecklingsländer – och erbjuda dem hjälp och bistånd när det gäller att utforma läkemedelskontrollen och läkemedelspolitiken. En grupp inom socialdepartementet arbetar f. n. intensivt med just dessa frågor.

Den tredje utredningen, läkemedelsprisutredningen, skall se över prisövervakningen inom samtliga led – inom tillverkningen, dvs. läkemedelsindustrin, i grossistledet, dvs. droghandeln, och i detaljhandelsledet, dvs. Apoteksbolaget. Detta är en viktig och angelägen uppgift, eftersom läkemedelskostnaderna uppgår till ungefär 2 800 milj. kr. per år, varav ungefär 75 % bestrids av staten, sjukförsäkringen och landstingen och återstående 25 % av patienterna.

Här råder nu den principiellt tveksamma situationen att Apoteksbolaget fungerar både som priskontrollör och som kommersiell monopoldetaljist. Det är därför viktigt att priskontrollen förs över till en statlig myndighet, t. ex. statens pris- och kartellnämnd, och även omfattar Apoteksbolagets egna påslag. Över hälften av kostnadsökningen för läkemedlen sedan december 1970, månaden innan Apoteksbolaget tillkom, hänförs nämligen till Apoteksbolagets egen verksamhet.

Jag har utomordentligt svårt att förstå den socialdemokratiska partimotionens farhågor för att detta skulle bli ett mindre effektivt system, i synnerhet som behovet av konkurrens inom producent- och droghandelsledet starkt understryks i priskontrolldirektiven liksom önskvärheten av en aktiv forsknings- och utvecklingsverksamhet för att nå en förbättrad läkemedels-terapi – allt ytterst till gagn för de patienter vilkas bästa hela sjukvårdspolitiken syftar till.

Jag hoppas tvärtom att socialdemokraterna med sitt under många år dokumenterade starka sociala intresse till sist ändå skall sluta upp kring en

läkemedelspolitik som innebär

en förbättrad och effektiviserad läkemedelsinformation till såväl patienter som sjukvårdspersonal,

en effektiviserad och ytterligare förbättrad läkemedelskontroll och

en väl fungerande prisövervakning inom läkemedelsförsörjningens alla led.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Det kanske är betecknande för den politiska och ekonomiska situationen i landet att de sociala frågorna kommer i slutet av den här allmänpolitiska debatten. Det sammanhänger naturligtvis med att vi i dag i Sverige har en regering som driver högerpolitik. Det statsråd som uppträdde före mig i talarstolen tillhör förvisso de mer markant mörkblå profilerna i regeringen även om hon har en utomordentlig förmåga att kamouflera detta förhållande.

Den tid som den borgerliga regeringen har suttit vid makten har de sociala förhållandena i vårt land försämrats. Och risken är att de kommer att försämrats ytterligare ju längre regeringen sitter kvar.

För barnfamiljerna har denna regerings tid vid makten inneburit klara försämringar. Den regim som skulle åstadkomma vårdnadsbidrag på 10 000 kr. åt barnfamiljerna har grymt svikit sina vallöften.

För barnfamiljerna har regeringens ekonomiska politik inneburit ökade påfrestningar. Några nya subventioner på jordbruksprodukter ges inte i dag. Priserna får slå igenom i butikerna. Enbart på mjölken betyder detta 20 öre litern.

För ungdomen som söker bostäder finns inga att få. Den borgerliga regeringens bostadspolitik är ett hot mot sysselsättningen och en svår belastning för de bostadssökande.

För dem som skall sätta bo finns inte tillräckligt med pengar till bostadslånen.

För dem som blir sjuka stiger kostnaderna för vistelse på sjukhus och för mediciner.

För de gamla finns inte tillräckligt med platser på långvårdssjukhusen.

För barnen finns inte tillräckligt med platser vid daghemmen.

För de unga finns inga lediga jobb annat än beredskapstjänstgöring eller AMS-kurser. Det är inget fel med dessa, men det gäller här inga fasta jobb.

Skatterna stiger. Momshöjningar och devalvering har försämrat ekonomin för de flesta av landets hushåll.

Listan skulle kunna göras betydligt längre. Men detta får räcka som exempel på hur den borgerliga regeringspolitiken misslyckats. De som hade så stora vyer och löften – före valet – de står där i dag tomhänta med fraserna stelnande i mungipan. Vad vi hittills sett av borgerlig regeringspolitik överträffar vad vi möjligen kunde uppleva i våra skräckdrömmar inför ett regimskifte.

Somliga sade: Låt dem försöka. Det kan inte vara så farligt. – De har

verkligen fått uppleva en tillvaro som de inte drömt om. Och detta är bara en början. Om regeringsperioden skulle vara mer än tre år, hur skulle det inte då se ut i det här landet!

Otryggheten ökar i det svenska samhället. Utslagningen blir allt större. Ungdomar i 25-årsåldern förtidspensioneras i allt större utsträckning. Alkohol- och drogmisshand bruk ökar och försämringen är uppenbar för alla.

Jag satt i måndags tillsammans med den av pressen utpekade nye arbetsmarknadsministern Rolf Wirtén i Jönköping och lyssnade till en rad socialvårdare från Jönköpings län som skildrade dagens verklighet. Och den var inte ljus. Vad de var rädda för var i första hand ungdomsarbetslösheten och bristen på bostäder för dem som av olika anledningar har det svårt i vårt samhälle. De som har stora svårigheter att skaffa en bostad är självfallet de som av någon anledning slagits ut ur samhällsgemenskapen.

Dessa socialvårdare ställde problemen i blyxtbelysning. De umgås dagligen med de människor det gäller och vet att besvärligheterna bara blir större.

Vad var det främst de önskade? Jo, att samarbetet mellan kommuner och landsting när det gäller vården skall klaras bättre än i dag och att bostäder ställs till förfogande för denna kategori av människor, inte bara av de kommunala bostadsorganen utan även av privata byggare. Som det nu är blir det allt svårare att skaffa bostäder till de utslagna grupperna, och bostad hör nu en gång för alla till livets nödtorft. Och så förstås det för alla självklara kravet: arbete.

Den nuvarande situationen på arbetsmarknaden är minst sagt dystert för de unga. De som kommer ut från skolan får inget jobb, annat än möjligen ett beredskapsarbete i AMS regi. Detta är absolut inget klagomål på beredskapsarbetena. De utgör ett viktigt led i bekämpningen av ungdomsarbetslösheten. Men de är inte några fasta jobb, ingenting som ger ungdomen hopp för framtiden och ingenting som kommer dem att tro på framtiden. Och det är framför allt tro på framtiden och ett meningsfullt jobb som ungdomen behöver.

Men här räcker inte den borgerliga regeringens politik till. Det farligaste ett land kan råka ut för är en svag regering som inte behärskar de ekonomiska problemen. Det är ekonomin som bestämmer våra möjligheter att föra en väl utvecklad arbetsmarknadspolitik, en god bostadspolitik, en solidarisk socialpolitik och en politik som ger rättvisa åt de gamla.

Med den Ebberöds Bank-politik som den borgerliga regeringen bedriver är det fara värt att alla dessa ting slås i spillror. Risker är uppenbara att den borgerlige partiledare som i valrörelsen beskrev moderata samlingspartiets skattepolitik före valet som ledande till att pensionärerna kanske skulle ställas på gatan i det långa loppet får mer rätt än han själv då trodde.

Har vi inte en sund ekonomi blir det i grunden omöjligt att bedriva en verksamhet som ger de äldre människorna, de som gjort sin tjänst i samhället, en tryggad ålderdom. Med allmänna deklamationer om att vi skall ge de äldre god vård och stöd löser vi inte dagens problem.

Den socialdemokratiska riksdagsgruppen lade i följande fram ett förslag om utbyggnad av långvården. Vi fick avslag på det av den borgerliga majoriteten.

Nu lägger vi på nytt fram ett förslag. Det blir allt angelägnare att lösa problemet, men regeringen gör ingenting. Fru Troedsson talade om att man nu kartlagt problemet. Men det är inte kartläggningar och utredningar vi behöver utan praktisk handling, närmast i form av utbyggnad av långvården.

Regeringen talar om landstingens utbyggnadsplaner. Men var och en som sysslat med praktisk landstings- och kommunalpolitik vet hur svårt det är att i ett trängt ekonomiskt läge genomföra aldrig så vackra planer. Landstingets byggande under 1970-talet har inte nått upp till vad som fastställdes i planerna. Utbyggnadstakten har varit i genomsnitt 1 700 platser per år. Under de senaste åren har takten i utbyggnaden sjunkit. Men de gamla och deras anhöriga hjälps inte av planer som inte realiseras. Det avgörande är antalet sjukvårdsplatser och att man har personal till platserna.

Vi föreslår att man bygger 10 000 nya platser under åren 1979–1983. För detta skulle det enligt våra riktlinjer behövas en personalökning på 25 000 anställda. Men då är det nödvändigt att staten går in och stöder landstingen i detta viktiga arbete.

Vad detta skulle betyda för ett enskilt landsting vill jag belysa med följande siffror.

Jönköpings läns landsting har planer på att bygga ut långvården med 1 000 platser under åren 1975–1985. Men utbyggnadstakten hittills ligger långt under planerna. Och med de nya direktiv som regeringen och Landstingsförbundet har kommit överens om kommer landstinget att kunna bygga ut långvården med högst 600 platser fram till 1983. Samtidigt växer behovet. Antalet personer över 40 år ökar under denna period i länet från 34 000 till 38 000. Det betyder att vi inte har möjlighet att ge förhållandevis lika många äldre vård som före 1975. Om det socialdemokratiska förslaget antas av riksdagen skulle vi kunna bygga ut långvården med ytterligare 400 platser och sålunda kunna förverkliga planerna.

Detta är fakta, fru Troedsson. Jag har kontrollerat siffrorna med landstinget i dag, och den här bilden bekräftar bara att det är nödvändigt att vi får fler långvårdsplatser både i Jönköpings län och i andra län.

Fru Troedsson höll något av en straffpredikan över socialdemokraternas förslag, som skulle innebära försämringar och allt vad det var. Ja, fru Troedsson, jag vill understryka att det viktigaste inte är planerna – de går inte att realisera om man inte får pengar. Följaktligen måste staten ge landstingen mera stöd för långvården än vad den gjort hittills. Det är absolut nödvändigt om inte den här vårdformen skall braka samman.

Fru Troedsson ondgjorde sig över den av oss föreslagna strukturavgiften. Att döma av hennes sifferexercis förra året och av något liknande här i dag har hon inte förstått vad vi syftat till med exempelvis strukturfonderna. Tiden medger tyvärr inte att jag går in på den frågan nu, men jag är villig diskutera den vid något annat tillfälle.

Fru Troedsson redovisade siffror som skulle visa att den borgerliga regeringen gav mer än socialdemokraterna till de handikappade. Ja, fru Troedsson, bara med den inflation som den här regeringen har drivit på

behöver anslagen till de handikappade öka med 13 % för att komma i paritet med vad de var tidigare. Och fru Troedsson har ju ändå varit snål. Hon talade vackert om de dövblindas tidning som hon gav 368 000 kr. Men de dövblinda ville ha ytterligare 442 000 kr. Till den mest handikappade gruppen i landet vägrar fru Troedsson att ge de pengarna. Så beröm er inte för mycket av insatser för de handikappade, fru Troedsson!

Så några ord om läkemedelsfrågorna. Fru Troedsson sade att de utredningar som skall göras på läkemedelsområdet syftar till en effektiv, trygg och riktig läkemedelspolitik. Samtidigt har fru Troedsson försämrat möjligheterna för Apoteksbolaget att bedriva sin verksamhet. Andemeningen i hennes väl kamouflerade anförande var egentligen att vi skall ta bort den makt och de möjligheter som Apoteksbolaget har att påverka läkemedelsföretagen. Då skulle vi alltså få fram billiga läkemedel. Fru Troedsson får förlåta mig, men jag kan inte finna att det går ihop.

Ytterligare några ord om läkemedelspolitiken. Regeringen har ändrat sammansättningen av Apoteksbolagets styrelse – näringslivets roll har förstärkts och riksdagens har minskats. Oklarhet är vad regeringen åstadkommit med läkemedelsdelegationens arbete. Motstridiga uppgifter har lämnats beträffande delegationens fortsatta verksamhet. Man har följaktligen i varje fall försenat handläggningen av de viktiga frågor som delegationen hade till uppgift att lösa.

Regeringen har lagt sig i frågan om priserna på läkemedel, och ansvarig är fru Troedsson. Man vill ta ifrån Apoteksbolaget dess möjligheter att pressa läkemedelsföretagen vid prisförhandlingar. Apoteksbolaget har hittills genom sin ställning på marknaden lyckats hålla läkemedelsfabrikanterna stängna vid prisförhandlingarna. Nu vill fru Troedsson ta ifrån bolaget den möjligheten. Talet om att annan statlig myndighet skulle ta över Apoteksbolagets verksamhet i detta avseende betyder ingenting annat än att hon vill ge de privata läkemedelsföretagen bättre möjligheter att hävda sig.

Slutligen har man beslutat att, som det så vackert heter, utreda frågan om läkemedelsinformationen, en utredning som väl är avsedd att leda till att försvaga Apoteksbolagets ställning och förhindra möjligheterna för bolaget att ge en från fabrikanterna obunden läkemedelsinformation.

Det finns, fru Troedsson, förvisso mycket att diskutera på läkemedelsfronten och när det gäller långvården. Jag föreställer mig att vi inte hinner med dessa frågor i kväll, men vi kan ju komma tillbaka till dem när budgeten skall behandlas. Låt mig ändå till slut säga, eftersom fru Troedsson bl. a. talade om mediciner, att man inte kan komma ifrån att regeringen har åstadkommit en försämring även på detta område. De AD-vitaminer som tidigare delades ut gratis till barnen kostade 3 milj. kr. Denna utgift har man nu sparat in. Det kan knappast vara ett exempel på en framsynt regeringspolitik.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Göran Karlsson talade om mörkblått och högerpolitik. Men är det – för att bara ta ett exempel – mörkblått och högerpolitik att förbättra situationen på läkemedelssidan och för de sjuka, för de gamla och för de handikappade, kan jag inte förstå annat än att det måste vara honnörsord i Göran Karlssons mun.

Dagens verklighet är inte ljus, sade Göran Karlsson. Och så ägnade han åtskilliga minuter av sin tydligen för knappt tillmätta tid till att framkalla rena rama begravningsstämningen. Men med sådant löser vi inga problem, utan vad som krävs är nya, djärva tag. Och det är just nya, djärva tag på samhällslivets olika områden som vi arbetar på. Det tar tid – problemen är många. Men vi har ändå på alla områden en ljusning i sikte.

Jag skall inte närmare beröra näringspolitiken. Det räcker väl med att säga att med den socialdemokratiska politiken hade våra kostnader i utlandet i dag varit 20 % högre än vad de nu är. Det skulle minsann inte ha gjort situationen lättare för de unga.

När det gäller landstingens ekonomi och finansieringen av deras verksamhet sade Göran Karlsson – och här hade han väldigt bråttom; tiden medgav ingenting – att fru Troedsson gjorde gällande att socialdemokraternas förslag skulle medföra försämringar, och allt vad det nu var. Det är just det som är knuten. Socialdemokraterna har så bråttom att komma med förslag på det här området att de inte tar sig tid att verkligen inse hur förslagen slår. Jag har ägnat åtskillig tid här i kammaren åt att försöka lära Göran Karlsson litet om detta, och jag har fortfarande vissa förhoppningar om att Göran Karlsson en dag skall inse hur det verkligen förhåller sig.

Regeringen har ingalunda varit passiv när det gäller äldresjukvården och landstingens situation under det gångna året. Får jag bara nämna att sjukvårdshuvudmännen fr. o. m. i år får sin ersättning från försäkringskassan höjd med bortåt en miljard kronor, dvs. en ökning med 45 % jämfört med tidigare avtalsperiod. Denna ökning innebär inte minst en kraftig stimulans till just hemsjukvården och dagsjukvården, som verkligen behöver byggas ut. Dessutom har landstingen och kommunerna för i år fått vardera 360 milj. kr. i ersättning från staten. Samtidigt har de förbundit sig att vara ytterst restriktiva med åtaganden utom på de prioriterade områdena, dit äldresjukvården hör.

Äldresjukvårdsutredningen har under tiden arbetat, och den har arbetat snabbt.

Jag tycker att det ändå är utomordentligt bra att vi har ett referensmaterial om vad som behövs på detta område, ett referensmaterial som såväl socialdemokraterna som övriga partier tydligen är beredda att ställa sig bakom. Samtidigt är en hel del utredningsarbete på gång som vi hoppas snabbt skall ge resultat när det gäller att underlätta personalsituationen, inte minst inom långtidsvården. Dessutom arbetar vi inom regeringskansliet vidare med äldresjukvårdsutredningen. Jag hoppas kunna nå en uppgörelse med landstingen i den frågan.

Jag kan ändå inte neka mig nöjet att tala om för Göran Karlsson hur

situationen skulle ha varit, om socialdemokraterna suttit kvar i regeringsställning och fått sina förslag förverkligade. Den allmänna arbetsgivaravgiften skulle ha höjts med 1,5 procentenheter från den 1 januari 1977 och med ytterligare 0,5 procentenheter från i år för att enligt deras förslag finansiera omläggningen av den statliga inkomstskatten. Observera att det inte är fråga om någon dubbelräkning. Allmänna arbetsgivaravgiften skulle inte ha sänkts med 2 procentenheter från årsskiftet. Tillsammans skulle alltså detta ha medfört att arbetsgivaravgifterna varit 4 procentenheter högre än nu om socialdemokraterna suttit kvar i regeringsställning eller om de fått sin vilja igenom.

Detta skulle ha kostat landsting och kommuner tillsammans ungefär 1 500 milj. kr. i år enbart i ökade arbetsgivaravgifter. Visserligen föreslog man för ett år sedan också ett bidrag till långtidsvården på 500 milj. kr., men totalt skulle situationen för landsting och kommuner enbart genom dessa förslag ha varit åtminstone 1 000 milj. kr. sämre i år än vad den nu är.

Det förslag som socialdemokraterna nu lägger fram är inte så värst mycket bättre. Det skulle sammanlagt innebära att man mister medel motsvarande driften av 2 000 långvårdsplatser per år. Det är inte något särskilt effektivt medel för att stimulera utbyggnaden på detta område. Vi är däremot helt överens om att det gäller att stimulera utbyggnaden av långtidsvården, men vi gör det inte genom att ge med ena handen och ta tillbaka dubbelt så mycket med den andra.

Det är beklagligt att socialdemokraterna inte vill göra klart för sig konsekvenserna av sina olika skatteförslag. Jag önskar att socialdemokraterna till nästa år kommer med en konstruktivare partimotion när det gäller just landstingens prekära ekonomi. Det vore utomordentligt önskvärt.

Jag vill slutligen än en gång understryka att jag ser det som något mycket positivt att vi är överens om att dessa områden hör till de allra angelägnaste områdena i samhället och att vi på alla sätt med all vår konstruktivitet, all vår fantasi och all vår inlevelse skall göra det möjligt för landstingen att klara denna uppgift.

Bara några ord om Apoteksbolaget. Apoteksbolaget hade pressat läkemedelsindustrins priser, sade Göran Karlsson. Det är möjligt att det har gjort detta. Men varför skulle Apoteksbolaget vara så mycket duktigare på att pressa läkemedelsindustrins priser än t. ex. den statliga pris- och kartellmyndigheten med sin långa erfarenhet? Det är för mig en total gåta. Kanske är det samtidigt så, Göran Karlsson, att Apoteksbolaget varit mer intresserat av att vakta på läkemedelsindustrins priser än att ge akt på sin egen kostnadsutveckling. Jag har sett på prisutvecklingen på läkemedel under de sju år som gått sedan Apoteksbolaget startade. Industrins priser plus droghandels priser har tillsammans stigit 37 %. Apoteksbolagets egna påslag har samtidigt stigit med mer än 100 %. Av kostnadsökningen på läkemedel hänför sig den större delen till kostnadsökningar inom Apoteksbolagets egna led.

Vi har nu genomfört en viss rekonstruktion av Apoteksbolagets styrelse. Jag tycker att det är utomordentligt viktigt att Apoteksbolaget också i sin styrelse får tillgång till kvalificerad företagsekonomisk expertis, och jag tror

att det skall bli bra när vi får en effektiv prisövervakning i alla led. Jag tror att vi skall kunna bli överens om takterna.

Jag vill till sist också säga att det är riktigt att Apoteksbolaget enligt sina stadgar har att syssla med produktobunden information. Men det finns nu anledning att se över var denna information skall ligga för att ge den bästa effekten. Jag vågar nog påstå att det hade varit ytterst angeläget om Apoteksbolaget hade kunnat satsa mer av sin energi på informationen till patienterna, inte minst med tanke på den utomordentligt kvalificerade personal som vi har vid våra apotek och som är väl skickad att ytterligare förbättra sin service på detta område.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Troedsson har tio minuter och jag har tre, så det kan ju inte bli någon debatt i verklig mening. Jag har inte möjlighet att ge mig in på alla de områden som hon berörde.

Beträffande Apoteksbolaget vill jag bara säga följande. Fru Troedsson talar om alla pålägg som Apoteksbolaget skulle göra. Men Apoteksbolaget – det skall fru Troedsson veta – har en landsomfattande verksamhet och måste kunna ge service till varje del av Sverige. Där har vi förklaringen till att Apoteksbolaget måste göra de pålägg som det är frågan om. Nog om det beträffande läkemedel.

Fru Troedsson säger att högerpolitik skulle vara något slags honnörsord och att regeringen strävar till att åstadkomma förbättringar för gamla och sjuka. Nej, fru Troedsson, det är sannerligen inget honnörsord när det talas om högerpolitik i det sammanhanget. Regeringen har försummat denna del av den samhällseliga verksamheten – det vågar jag säga.

Fru Troedsson må utföra vilken sifferexercis som helst; det intresserar oss inte. Det går aldrig att göra jämförelser med den politik som socialdemokratin skulle ha fört i regeringsställning, därför att vi skulle ha fört en helt annan ekonomisk politik än den borgerliga regeringen nu gör. Därför är bevisbördan helt på fru Troedssons sida.

Om fru Troedsson är överens med mig om att långvården behöver byggas ut – och det är hon i varje fall när hon talar om det – så måste fru Troedsson som ansvarig sjukvårdsminister ställa medel till förfogande för landstingen, så att de kan förverkliga sina planer. Vad hjälper det de sjuka och deras anhöriga om landstingen har aldrig så vidlyftiga planer men saknar ekonomiska möjligheter att klara utbyggnaden? Problemen kan inte lösas på något annat sätt än genom att staten går in och tar sitt ansvar. Försummelserna får inte bli värre än vad som redan skett. Vi måste se till att vården byggs ut och att det görs på ett både effektivt och snabbt sätt. Det går inte att nonchalera den här saken – jag vill lägga fru Troedsson detta allvarligt om hjärtat.

Det helt avgörande i denna fråga är i vilken utsträckning regeringen tar sitt ansvar.

Torsdagen den
2 februari 1978

Allmänpolitisk
debatt

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Apoteken skall ge landsomfattande service, sade Göran Karlsson. Därför gör det tydligen ingenting att kostnaderna inom Apoteksbolaget har ökat med mer än 100 % under sju år. Men var det ändå inte så, Göran Karlsson, att ett av syftena med Apoteksbolaget just var att rationalisera, att minska kostnadsökningarna?

Jag tror att Apoteksbolaget kan bli bra med tiden. Men låt mig ta ett enda litet exempel.

Låt mig säga att SJ skulle ha monopol på all samfärdsel här i landet såsom Apoteksbolaget har på detaljhandeln med läkemedel, att ingen kund hos SJ skulle behöva betala mer än 25 kr. – det högsta pris man normalt betalar i apoteken – och att resten av kostnaderna för SJ:s service kunde man bara skicka räkning på till staten. Tror då verkligen Göran Karlsson att det skulle ha inneburit en strävan, ett tvång till ständig omprövning av onödiga utgifter, till ständiga rationaliseringar och förbättringar inom SJ? Jag är övertygad om att så inte skulle vara fallet. SJ har att ta ut fulla kostnader, i stort sett, av konsumenterna. Trots detta måste SJ varje gång gå till regeringen när man höjer sina priser. Jag tycker därför det är ganska naturligt att också Apoteksbolaget skall ha en priskontroll över sin verksamhet. Detta säger jag inte för att angripa Apoteksbolaget. Som jag sade tror jag det blir bra med tiden. Men jag vill belysa vilken orimlig konstruktion vi i dag har.

Sedan sade Göran Karlsson att det inte gick att jämföra socialdemokraternas oppositionsförslag med den politik som skulle blivit följd om socialdemokraterna hade suttit vid makten. Jag kan inte förstå annat än att detta måste betyda följande.

Om staten ger bidrag till landstingen med ena handen och tar tillbaka dubbelt så mycket med andra handen, då blir det en förlust, en försämring för landstingen om det är en borgerlig regering. Men skulle det vara en socialdemokratisk regering, då skulle samma konststycke helt plötsligt leda till en fantastisk förbättring av landstingens situation.

Det om något bevisar socialdemokraternas sätt att räkna.

Nu tror jag verkligen inte att avsikten med den socialdemokratiska partimotionen har varit att försämrå för landstingen, att försvåra utbyggnaden av långtidsvården. Jag är tvärtom fullständigt övertygad om att socialdemokraterna är lika angelägna som regeringspartierna att vi skall underlätta för landstingen att klara den nödvändiga utbyggnaden. Men just därför tycker jag det är så viktigt att man verkligen funderar igenom dessa frågor, så att inte resultatet av ens förslag i själva verket får direkt motsatt effekt mot den avsedda.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att Apoteksbolaget fick monopolställning 1970. Men jag frågar fru Troedsson: Hur skulle det svenska apoteksväsendet se ut i dag om inte statsmakterna hade tagit detta grepp? Alla partier, bortsett från moderaterna, var överens. Hur skulle det ha sett ut annars? Vilka rationaliseringsmöjligheter skulle ha funnits om man behållit det gamla systemet med

en apotekare i varje apotek, som också hade ett visst monopol?

I fru Troedssons attacker mot Apoteksbolaget – och det är detta det är fråga om – ser jag en viss fara, som jag verkligen hoppas man kan avvärja. Apoteksbolaget har enligt min och många andras uppfattning verkligen fyllt en mycket stor och viktig uppgift i svensk läkemedelsdistribution, och vi skall se till att det blir så bra som möjligt även i fortsättningen.

Beträffande det här räknésättet som fru Troedsson höll på med förra året, höll på med nu och kommer att hålla på med varje år vi lägger fram ett motförslag, så syftade jag, när jag sade att socialdemokraterna skulle ha fört en annan ekonomisk politik, på att det är helt klart att vi aldrig skulle ha gett oss in på många av de äventyrligheter som den borgerliga regeringen givit sig in på och som åstadkommit både högre inflation och annat i det här landet. Det går därför inte att jämföra.

Sedan ber jag att ett ögonblick få återkomma till strukturfonden. Med de räkneexempel som fru Troedsson här tog förhåller det sig så, att vi ville ge svensk industri möjligheter att genom forsknings- och utvecklingsarbete få fram högklassiga och konkurrenskraftiga artiklar. Det var det som gjorde att vi var beredda att införa en strukturfondsavgift, och då skulle också landsting och kommuner drabbas – så till vida har fru Troedsson rätt. Men de skulle ha fått kompensation för det på annat sätt. Som fru Troedsson själv sade har ju regeringen kompenserat detta under förra året med 360 milj. kr. vardera till kommunerna och landstingen. Det viktigaste är emellertid att strukturfonden skulle ha gjort det möjligt att föra en mera effektiv näringspolitik här i landet, och på sikt hade det kommit också de äldre till godo, eftersom även läkemedelspriserna hade kunnat pressas. Men det går inte med den politik som de borgerliga för.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Det är riktigt att jag har anfört dessa exempel ett par gånger tidigare i kammaren. Jag har gjort det i dag, och jag kommer att fortsätta att göra det till dess socialdemokraterna äntligen inser att arbetsgivaravgifter drabbar kommuner och landsting utomordentligt tungt. Jag kommer att göra det därför att man inte kan bortse från risken att ni någon gång i framtiden får chansen att försöka realisera era förslag, och då är det så dags att notera de mycket negativa konsekvenserna.

Göran Karlsson tror att strukturfonden skulle kunna göra underverk. Jag skall inte diskutera den saken närmare. Även där har socialdemokraterna samma inställning: bara vi tar ifrån företagen tillräckligt mycket och sedan ger tillbaka litet grand, så kommer företagsamheten plötsligt att blomma som aldrig förr!

Vad sedan Apoteksbolaget beträffar skall vi erinra oss, Göran Karlsson, att det fanns en priskontroll redan före det bolagets tillkomst. Då fanns det en direkt priskontroll på apoteksprodukter som socialstyrelsen stod för. Och jag vågar fortfarande hoppas att de betydande produktivitetsförbättringar som skett inom Apoteksbolaget skall kunna leda till en lika långsam prisstegring för apotekens pålägg som för tillverkarna av läkemedel. Det är i varje fall det

mål vi strävar mot, dels för att kunna ge konsumenterna så högklassiga och billiga läkemedel som möjligt, dels för att inte i onödan ytterligare belasta landstingen, sjukförsäkringen och staten med utgifter för läkemedel, som utgör en stor del av de samlade sjukvårdskostnaderna.

Tredje vice talmannen anmälde att Göran Karlsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Jag skall inte här ta upp vad Göran Karlsson sade i sitt anförande nyss. Det var ju ett tal för galleriet. Göran Karlsson och jag har att tillsammans i socialutskottet diskutera igenom de olika förslagen i budgetproposition och motioner, och då för vi diskussionerna med utgångspunkt i fakta, inte med utgångspunkt i de skräckdrömmar som Göran Karlsson eventuellt har.

Eftersom vi här diskuterar inom ramen för en allmänpolitisk debatt tänker jag inte direkt ta upp någon fråga med anknytning till budgeten, utan jag avser att något diskutera vissa grundvärderingar – om jag nu på de få minuter som står mig till buds kan ge något av centerns syn på vissa frågor när det gäller socialpolitiken.

Alla människor måste tillerkännas en ekonomisk grundtrygghet. Den viktigaste förutsättningen för att detta skall kunna ske är att alla som önskar det kan få ett arbete. Därför är det viktigt att som regeringen gjort, och även avser att göra kommande budgetår, satsa aktivt på att få näringslivet på fötter. Därigenom kan vi skapa flera arbeten och öka den gemensamma kakan.

En aktiv arbetsmarknadspolitik är också av stor betydelse i situationer med ett otillfredsställande sysselsättningsläge. Arbete åt alla, en rättvisare och mera jämlik lönesättning, måste vara grunden i ett samhälle, där alla skall kunna känna trygghet ekonomiskt och även socialt. Det är genom en hög sysselsättning och genom en produktion av meningsfulla varor som vi kan få resurser för att garantera tryggheten för våra barn, äldre, sjuka och handikappade.

Vi har i vårt land byggt upp ett avancerat ekonomiskt trygghetssystem med pensioner, bostadsbidrag, sjukpenning, barnbidrag m. m. Vidare har vi en omfattande sjukvårdsapparat och en betydande vård- och servicekapacitet på den sociala sidan. Enbart under den senaste femårsperioden har samhällets utgifter för den sociala tryggheten ökat från ca 44 miljarder kronor per år till 106 miljarder kronor per år. I fast penningvärde räknat innebär detta en ökning med ca 46 %. Räknat i andel av bruttonationalprodukten betyder det en ökning från 20 % till 35 %.

Trots att samhället sålunda satsar mycket betydande belopp på den sociala tryggheten, upplever sig många vara hårt trängda ekonomiskt. Många får köa för att få den omvårdnad och service som de är i behov av.

Hur kan då detta komma sig? Hur används alla resurser som satsas på den sociala sidan? Hur kan så stora ekonomiska resurser ha satsats, utan att vi har fått ett socialt trygghetssystem som ger en garanterad grundtrygghet på en

rimlig nivå för alla som bor här i landet?

Statsrådet Troedsson har något varit inne på befolkningsutvecklingen, som innebär att vi får en stark ökning av antalet åldringar och därmed ett ökat vårdbehov. Jag skall inte ge mig in på någon sifferexercis i detta fall. Siffrorna finns f. ö. att läsa i socialhuvudtiteln.

Men med utgångspunkt i den utveckling som anges i statsbudgeten måste man, enligt min mening, ta upp några frågor. Det är riktigt att den ändrade befolkningsstrukturen har bidragit till att en betydande del av de nya resurserna på det sociala området ställts till förfogande för de äldre. Men hur har då de övriga tillkommande resurserna fördelats?

Man kan i ett kort anförande inte redovisa hela den sociala utvecklingen, men det finns dock ett genomgående drag i den successiva uppbyggnaden av vårt sociala trygghetssystem, som jag anser ger en förklaring till att resurserna inte kunnat användas för att åstadkomma en heltäckande ekonomisk grundtrygghet för alla. Förklaringen är att huvuddelen av de under de senaste åren beslutade reformerna bygger på inkomstbortfallsprincipen. Detta system gynnar konsekvent den som har en bättre ekonomisk situation. De grupper i samhället som har det svårast ekonomiskt – exempelvis flerbarnsfamiljer med låga inkomster, missbrukare och socialt utslagna människor – utsätts däremot oftast för en noggrann prövning innan de kan få de ekonomiska bidrag som de behöver för att kunna klara sig. Principen för standardtrygghet leder till att den som uppnått en hög inkomst kan bevara denna vid sjukdom, vid arbetslöshet och efter pensioneringen. Den däremot som alltid levt under sämre ekonomiska förhållanden får fortsätta med detta. Den benägenhet som finns att sätta låga löner inom yrken som domineras av kvinnor, liksom det förhållandet att den som utför arbete i hemmet med vård av barn inte ges pensions- och trygghetsgrundande ersättning för detta arbete, har medfört att kvinnorna ofta blir missgynnade av det trygghetssystem som bygger på standardtrygghetsprincipen. Detta system bidrar till att bibehålla i stället för att överbygga ojämlikhet i ekonomisk standard mellan människor. Självfallet är det i första hand de stora inkomstklyftorna i vårt samhälle liksom det faktum att alla inte kan få arbete som är grunden till att standardtrygghetssystemet slår så här snett.

Även om man som politiker inte skall blanda sig i de förhandlingar som förs mellan arbetsmarknadens parter, kan jag ändå inte låta bli att framföra synpunkten att det vore önskvärt med en starkare prioritering av låglönegrupperna. Detta borde exempelvis kunna ske på bekostnad av de redan privilegierade grupper som genom att avtala sig till sociala förmåner som går utöver den allmänna försäkringen skaffar sig än större fördelar.

Detta att vissa grupper förhandlingsvägen skaffar sig bättre sociala förmåner än andra väcker också kompensationskrav. Dessa kompensationskrav är grunden till flera av de standardtrygghetsreformer som genomförts. Kompensationskraven är i och för sig lätta att förstå. Jag anser dock att statsmakternas beslut om användandet av de medel, som kan disponeras för socialpolitiska åtgärder, inte får styras av de resultat som uppnås i löneförhandlingar för vissa ekonomiskt starka grupper.

Nr 71

Torsdagen den
2 februari 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

Samhället måste i stället disponera resurserna på ett sådant sätt att man – i synnerhet i ett kärvt ekonomiskt läge – i första hand satsar på att garantera tryggheten för de sämst ställda grupperna.

Det jag nu sagt om standardtrygghetssystemets nackdelar ur jämlikhets-synpunkt innebär inte att jag menar att vi skall slopa ATP, sjukpenning och andra förmåner som i dag bygger på denna princip. Däremot anser jag att man för framtiden bör inrikta sig mera på jämställdhet och på solidaritet med eftersatta grupper än på att ytterligare gynna den som redan har en hygglig situation.

Det förstahandsmål som nu måste sättas upp för det ekonomiska reformarbetet skall vara att få till stånd ett enkelt och rättvist socialt trygghetssystem, där alla garanteras en ekonomisk grundtrygghet på en skälig nivå.

Socialutredningens förslag om införande av ett socialförsäkringstillägg bygger i viss mån på tanken om en ekonomisk grundtrygghet. Man kan kanske se det förslaget som ett steg i den riktning som vi bör följa. Men det är ett litet steg, som inte på något avgörande sätt bidrar till förenklingar i den snårskog av bidrag och regler som vårt nuvarande ekonomiska trygghetssystem efter hand har kommit att utvecklas till.

I dag regleras vissa ekonomiska stödformer i lagen om allmän försäkring. Därutöver finns ett flertal andra lagar som reglerar rätten till stöd i olika situationer. Det är också olika instanser som prövar huruvida rätt till ekonomiskt stöd föreligger och som svarar för utbetalningen. Som ett första steg mot ett bättre socialt trygghetssystem borde alla regler som i dag finns i lagen om allmän försäkring och ett flertal andra lagar kanske sammanföras i en enda lag.

I arbetet på ett nytt socialt trygghetssystem bör man beakta följande synpunkter.

Grundläggande är att samhället i olika situationer där man av olika skäl inte kan klara sin försörjning garanterar alla en ekonomisk grundtrygghet.

Det ekonomiska trygghetssystemet skall vara så enkelt och överskådligt att den enskilda individen kan överblicka det.

Systemet skall vara rättvist. Stödet bör därför så långt det är möjligt vara likformigt, dvs. utgå efter samma princip oberoende av vilket skäl som föranlett stödbehovet.

Det är angeläget att varje vuxen behandlas som en ekonomiskt självständig individ. Därigenom bidrar man till att skapa en större självständighet och ett ökat oberoende hos alla. Samtidigt undanröjs många av de orättvisor som sammanhänger med att flera av dagens stödformer ger olika utfall beroende på vilket civilstånd eller vilka sammanboendeformer man har. Utgående förmåner måste vara lika för män och kvinnor.

Systemet skall alltså ge en grundtrygghet men samtidigt vara så konstruerat, att det stimulerar människorna att genom egna insatser klara sin försörjning. Eftersom detta också har ett nära samband med skattesystemets utformning, måste man samordna skattesystemet med det sociala trygghetssystemet. Detta bör vara så utformat att det bidrar till en jämnare fördelning

av ekonomiska resurser. I det sammanhanget är det inte bara fråga om en utjämning mellan individer med olika inkomst, utan det är också nödvändigt att åstadkomma en utjämning mellan barnfamiljer och icke-barnfamiljer i samma inkomstläge.

I allt socialt arbete måste samhällets stöd till den enskilde syfta till att göra den enskilde i stånd att ta hand om sig själv, att ta ansvar för sin egen situation. Man måste lägga en grund att stå på och att gå vidare ifrån. Man måste stimulera självförtroendet och ta vara på de positiva resurser som finns hos alla människor. En hög generell grundtrygghet bör rimligen leda till att flera människor kan klara sin egen situation utan individuell hjälp. Detta leder i sin tur till en minskning av individuellt behovsprövade, personalkrävande åtgärder. I slutskedet bör detta leda fram till att större resurser, såväl personella som ekonomiska, kan frigöras för att ge adekvat hjälp åt de människor som trots en högre generell grundtrygghet ändå behöver samhällets hjälp.

Naturligtvis kan vi inte i ett kort perspektiv åstadkomma en väsentligt ändrad resursfördelning på det sociala området. Men mot bakgrund av den utveckling vi haft behöver vi i dag diskutera en långsiktig målsättning på det socialpolitiska området, syftande till en så effektiv användning av resurserna som möjligt. Inom centern ser vi det som angeläget att åtgärder för grundtrygghet mera än hittills prioriteras i arbetet med framtida sociala reformer.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är med en viss tvekan som jag ger mig in i polemik med Erik Larsson, min gode vän från socialutskottet, där vi har ett gott samarbete och Erik Larsson är en progressiv natur. Men Erik Larsson sade någonting om att jag skulle ha skräckdrömmar, och då måste jag svara att *jag* inte har några skräckdrömmar, men det finns naturligtvis människor som har det på grund av den borgerliga politik som nu förs.

Jag vill också fråga Erik Larsson: Var det någonting i min skildring som inte stämde? Också Erik Larsson beskrev ju barnfamiljernas situation som bekymmersam. Jag talade om bostadssvårigheterna för ungdomen, och jag talade om ungdomsarbetslösheten. Jag behöver bara ta dessa exempel för att ställa frågan: Vad var det i mitt anförande som Erik Larsson tyckte så illa om att han vill beteckna det som skräckdrömmar?

ERIK LARSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad som föranledde mig att tro att Göran Karlsson haft skräckdrömmar var den helt annorlunda debatt han för här i kammaren i jämförelse med den han för i utskottet. Där har vi, som Göran Karlsson helt riktigt påpekade, mycket ofta varit överens, och vi har med utgångspunkt i fakta försökt bedöma frågor på ett bra sätt.

Men också en annan sak föranledde mig att tala om dessa skräckdrömmar, och det var att Göran Karlsson sade att allt som är snett i samhället beror på

den borgerliga regeringen – jag fick ett bestämt intryck av att detta är hans inställning.

Vi är alla överens om att vi i samhället har behov av att få nya reformer på olika områden. Många människor sitter i kläm i dagens samhälle, och många människor satt i kläm också på den tid Göran Karlssons parti hade regeringsansvaret. Vi har många eftersatta grupper, och vi måste fortsätta med sociala reformer. Mot den bakgrunden tycker jag att det vore önskvärt att vi skalade bort överdrifterna i den socialpolitiska debatten och försökte mötas på en faktanivå och diskutera oss fram till vad det är som förenar våra olika ståndpunkter och hur vi skall kunna kompromissa oss samman till det gemensamma bästa. Det är, Göran Karlsson, en sådan linje jag tycker att vi skulle försöka hålla oss till litet mer i den här debatten.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att man kan önska den situationen. Men nu är Erik Larsson och hans parti i samröre i regeringen med moderata samlingspartiet, som har en annan syn i många frågor än vad vi har. Och den synen präglar den borgerliga regeringen i mycket hög grad. Erik Larssons partivänner i regeringen tycks inte kunna stå emot de krafter som leds av exempelvis Gösta Bohman.

Självfallet är det skillnad på den debatt vi för i utskottet och den vi för här. I utskottet tvingas vi ta ställning i konkreta frågor. I dag har vi en allmänpolitisk debatt, Erik Larsson. Och då är det naturligt att man utvecklar sig på ett annat sätt än man gör i en liten församling.

Jag vill inte ha någon annan debatt än den i utskottet, men Erik Larsson får ändå finna sig i att den borgerliga regeringen kritiseras. Jag har inte gjort anspråk på att mena att den skulle ha åstadkommit all nöd och allt elände som kan finnas för en del människor i vårt land. Men jag säger att borgerlig politik, såsom den bedrivs i dag, tyvärr är en fara för många människor – Erik Larsson får tycka på sitt sätt – och att det är min absoluta uppfattning att den är misslyckad.

ERIK LARSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det lönar väl inte mycket att Göran Karlsson och jag diskuterar våra uppfattningar om den nu sittande regeringen. Jag förstår att vi på den punkten har väldigt svårt att komma överens.

Jag delar inte heller Göran Karlssons uppfattning om synen på den regeringspolitik som förs. Jag tror att mycket gott kommer fram av den politiken, om vi får tillfälle att fortsätta och få de resurser utan vilka inget politiskt parti i det här landet kan göra några bestående insatser på det sociala området.

Jag hoppas fortfarande på att vi skall kunna föra en seriös debatt om hur vi skall använda de knappa resurser som står oss till buds på ett riktigt sätt i den framtida socialpolitiken.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Vad menas egentligen med begreppet familjepolitik? Egentligen finns det ingen familjepolitik. Vad det gäller är en stor och allmän social fördelningsfråga i samhället som inte bara berör hushåll med barn. Och genom att utgå ifrån att människor lever i familj slås automatiskt en massa människor ut ifrån någon form av gemenskap.

Vad är en familj för något? Är det när två i något slags förening bor ihop – mor och barn eller man och kvinna? Är det också en familj när två män bor ihop? Om man är ensamstående – ja, då är man inte familj. Då är man definitivt utanför. Och den ”riktiga” familjen består av man och hustru och helst två barn, och familjebegreppet förknippas av många med harmoni och trygghet.

I den borgerliga ideologin värnar man om familjen på alla vis. För det första förutsätts att de flesta lever i familj, och för det andra är samhället planerat för ett traditionellt familjemönster. Ta som exempel våra bostadsområden! Vare sig det gäller ett småhusområde eller ett flerfamiljshusområde så är lägenheterna byggda för familjer och för isolering, dvs. man utestänger sig själv och andra från en naturlig gemenskap. Varje lägenhet har ofta en komplett utrustning med kyl, frys, TV, radio, stereo och en massa andra kommersiella prylar. Jag skulle vilja påstå att allt har ett dolt syfte att isolera människor från varandra. Att efter en lång dags arbete fort stänga dörren, laga maten, och i ensamhet, vare sig man lever i familj eller är ensamstående, sjunka ner framför TV:n och sedan gå i säng för att orka med nästa dags likadana rytm – det är faktiskt så de flesta människor lever.

Om någon nu tror att jag är ute efter att slå sönder familjen eller familjebegreppet så är det fel. Men jag menar att familjebegreppet måste brytas upp. Det måste finnas möjlighet att få känna gemenskap i andra former. Vad ligger det för livskvalitet i att ha t. ex. en TV i varje lägenhet eller en fylld frys när samtidigt barn lämnas utan tillsyn, gamla människor lämnas att dö i ensamhet och kön till att komma in på allergikeravdelningen på ett stort sjukhus är tre år lång? Vad ligger det för livskvalitet i att köpa alla de glittrande prylar som reklamen lockar oss att tro att vi behöver? En hänsynslös kommersialism bygger upp ett behov, så att man tror att man måste ha en viss pryl och så att den som inte har råd att skaffa den ofta helt onödiga prylen automatiskt blir utanför. Det är ett mönster som många av oss känner igen.

Det här är en annan sorts utslagning än den vi i andra sammanhang ofta talar om, men den hänger samman med den sociala och ekonomiska utslagning som allt oftare drabbar människor i vårt samhälle. Människor utlämnas, tvingas köpa och tvingas bo i bostadsformer som inte fungerar. Tänk, om man i stället byggde helt andra bostadsområden, med mindre lägenheter och mindre utrustning och om man saluförde färre prylar, men bättre prylar, och i stället hade gemensamma kök, vardagsrum, bastur, hobbyrum – ja vad vi själva vill – och sedan kombinerade detta med en sex timmars arbetsdag, med en bra och väl utbyggd barnomsorg, med kollektivtrafik och med en ideologi där människor har tid att bry sig om varandra, där

Nr 71

Torsdagen den
2 februari 1978

*Allmänpolitisk
debatt*

stressen och jakten efter "egna" prylar är borta! Då, herr talman, skulle man hinna att både leva och känna trygghet och gemenskap! Med ett annat sätt att leva skulle människorna också må bättre och alla skulle tjäna på det, både ekonomiskt och socialt. Och det skulle förstås också bli samhällsekonomiskt lönsamt, som det heter. Det sätt vi nu lever på innebär att vi rusar vidare in i en energislösande plastålder med konstlad gemenskap och glädje och utan tid vare sig för oss själva eller för andra, och resultatet blir isolering och utslagning.

Herr talman! Jag skall nu övergå till att tala om kvinnors villkor och kamp, som ju är en stor del i familjepolitiken.

Det är på i huvudsak fyra olika områden som kvinnokampen måste föras: det är på arbetsmarknadens, utbildningens, bostadens och barnomsorgens områden.

Kvinnorna har en alldeles egen arbetsmarknad, som har vissa mycket negativa karakteristika. För det första är antalet yrkesområden snävt. Heltidsarbetande kvinnor arbetar i ett 20-tal yrken, som i de flesta fall är en direkt förlängning av hemarbetet. Deltidsarbetande kvinnor återfinns i bara fem yrkesområden. För det andra arbetar kvinnor av olika skäl deltid i hög grad. Uppemot hälften av de förvärvsarbetande kvinnorna har deltidstjänster. Med deltid följer – det vet vi – ofta mindre stimulerande arbetsuppgifter, sämre lön och också sämre sociala förmåner.

Fortfarande betraktas mannen som huvudförsörjaren i den traditionella familjen med kvinnan som en arbetskraftsreserv, med en lön som man ser som ett komplement till mannens.

Allt fler kvinnor inser att den enda vägen till ekonomisk och social frigörelse är att förvärvsarbета, och därför börjar också allt fler kvinnor att arbeta utanför hemmet.

Varför arbetar så många kvinnor på deltid? Orsakerna till det är förstås många. Det saknas jobb, kvinnor blir oftare arbetslösa än män, var sjätte ung kvinna är i dag arbetslös, och då är deltidarbetet ofta den enda utvägen. Det saknas också bra kommunikationer, vilket gör att kvinnor ofta har de längsta restiderna. Det saknas vidare daghem och fritidshem. Det saknas kollektivet i hemarbetet. Kvinnor är med andra ord mer eller mindre förhindrade att arbeta heltid.

Fortfarande dubbelarbetar de flesta kvinnor. För en tid sedan gjordes en undersökning på Astra i Södertälje vilken visade att matlagning, disk, inköp, städning och sådant som hör till hemarbetet tog inte mindre än tre timmar varje dag. De tre timmarna stod kvinnorna för. Man gjorde också uträkningen att kvinnor, om de skulle ha lika total arbetstid som männen, inte skulle hinna jobba mer än 25 timmar i veckan. Det finns andra undersökningar som säger att förvärvsarbetande kvinnor tvingas använda 42 timmar i veckan för hemarbetet – alltså mer än man använder för ett normalt heltidsarbete. Det är inte att undra på då att de flesta kvinnor inte orkar engagera sig fackligt och politiskt.

Kravet på sex timmars arbetsdag växer sig allt starkare. Det blir nödvändigt att få en förkortad arbetsdag, både med tanke på jämställdheten och med

tanke på att fler totalt behöver arbete med den stora arbetslöshet vi har i dag.

Kvinnor måste få slippa diskrimineringen på arbetsmarknaden med deltidstjänstgöring för att klara av ett hemarbete som alla i familjen borde dela på. Kvinnokön ger lägre lön. Det hänger samman med att kvinnor arbetar deltid, men det är också så att kvinnors traditionella arbeten inom t. ex. vårdrken värdernas lägre.

Rent formellt har kvinnor samma möjlighet till utbildning som män. Men i praktiken fungerar det helt annorlunda. Kvinnor väljer kortare utbildning, avbryter oftare utbildningen än män. När kvinnor väljer yrken så är valet starkt könsbundet. Kvinnor måste bl. a. genom studierådgivning stimuleras och uppmuntras att välja utbildningar som leder till andra yrken. Både på utbildningens och på arbetsmarknadens område måste kvinnor kämpa mot en mer eller mindre öppen diskriminering.

När det gäller bostaden och dess utformning och belägenhet verkar det som om statsplanerare, arkitekter och politiker försökt att sabotera kvinnans önskan att förvärsarbeta. I planeringen av lägenheter och bostäder borde man utgå från att försöka utforma dem efter de krav människor ställer. Bostaden och bostadsområdena borde fungera för dem som bor där. Men så är det inte. Bostadspolitiken har inte följt med i samhällsutvecklingen. Hur bostadspolitiken skall utformas är en vital jämlikhetsfråga och därmed också en kvinnofråga. Eftersom fyra av fem föräldrar numera arbetar borta vore det naturligt att samhällsplaneringen utgick från sådana fakta i bostadsbyggnad, i utformningen av kollektivtrafiken och samhällsservicen – jag tänker på såväl den sociala som den kulturella och den kommersiella servicen – och på så sätt underlättade för barn och vuxna att klara av dryga arbetsdagar. Men det är precis tvärtom. I stället för att satsa på kollektiva boendeformer med gemensam mathållning och barnomsorg, och i stället för att satsa på kollektivtrafik som fungerar, så gör man tvärtom. Man satsar 70 % av bostadsproduktionen på småhus, som försvårar för människor och främst för kvinnor att förvärsarbeta, därför att samhällsservicen blir dålig. Och i stället för att satsa på kollektivtrafik bygger man högbroar och flerfiliga motorvägar, samtidigt som man drar in busslinjer och på så sätt aktivt stimulerar till privatbilism.

Jag talade i början om hur viktigt det är att bryta människors isolering i bostadsområdena och satsa på andra samlevnadsformer mellan människor och mellan olika generationer. Men hur bostadspolitiken utformas har en speciell betydelse för kvinnorna, eftersom det är de som än så länge och under en överskådlig framtid står för markservicen, för hemarbetet i familjerna.

Det sista området som griper in i kvinnokampen är utbyggnaden av barnomsorgen. Daghem och fritidshem skall självfallet byggas för barnens skull, men utbyggnaden av barnomsorgen är ofta en grundförutsättning för att kvinnorna skall kunna komma ut i förvärvslivet. Minst hälften av alla förskolebarn har förvärsarbetande mödrar. Redan inom ett år efter barns födelse är 60 % av mödrarna ute i förvärvslivet. För några år sedan fattade riksdagen beslutet att försöka vädja till kommunerna att bygga 100 000

daghemsplatser på fem år. Vänsterpartiet kommunisterna protesterade mot den låga utbyggnadstakten, eftersom redan då 450 000 förskolebarn behövde plats på daghem. Nu visar det sig att inte ens dessa 100 000 platser kommer till stånd. Det borde vara dags för politiker att inse att det inte räcker med vädjanden och hopp om god vilja när det gäller att trygga barnens omsorg. För det första behövs det en lagstiftning som tvingar kommunerna att bygga bort bristen, så att alla barn får plats. För det andra måste kommunerna få pengar av staten till att bygga och driva daghem och fritidshem.

Borgerliga politiker gör inget för att underlätta kvinnornas utträde på arbetsmarknaden. Till kvinnorna vill man i stället ge nålpenar – jag tror det är 25 kr. om dagen – som dessutom skall beskattas. Jag sade tidigare att kvinnokön ger lägre lön, men den borgerliga lönen till hemarbetande kvinnor slår alla rekord i fråga om låghet. Regeringen säger sig värna om sysselsättningen och om jämställdheten mellan män och kvinnor. Men rätten till arbete garanterar man inte genom en slapp låtgåpolitik eller genom en gåvopolitik åt företagen i tron att de s. k. fria marknadskrafterna skall åstadkomma arbetstillfällen. För att garantera en sysselsättning krävs en planmässig utbyggnad av industri, kommunikationer, social och kulturell service, utbildning och mycket annat.

Kvinnans fulla rätt till ekonomiskt oberoende kan inte förverkligas så länge hon förvägras rätten till arbete. Kampen för likställdhet mellan kvinnor och män måste gälla rätten till kortare arbetsdag för alla. Regeringen vill att arbetstidsförkortningen skall bli möjlig bara för högavlönade småbarnsföräldrar som har råd att avstå en fjärdedel av sin lön för att vara hemma med barnen. Det kan man kalla jämställdhetspolitik av borgerlig modell.

Vad som i stället behövs för att förverkliga en jämställdhet mellan män och kvinnor är för det första en utbyggd barnomsorg så att alla barn får plats, för det andra en verkligt jämlik möjlighet till utbildning, för det tredje en garanterad sysselsättning för alla med en förkortad arbetsdag för alla människor till sex timmar, och för det fjärde en annan bostadspolitik som tillgodoser de förändrade livsformer som de flesta familjer lever i i dag.

MAJ PEHRSSON (c):

Herr talman! Vi har i vårt samhälle många ungdomar som har svåra problem. De känner sig isolerade, rotlösa och otrygga och blir lätt offer för narkotika- och alkoholmissbruk. Vilken är då orsaken, och vad kan vi göra för att förebygga?

Orsaken kan till en del vara den centralisering som tidigare har ägt rum i samhället. När det i dag satsas på att de sociala aspekterna skall få ökat utrymme i samhällsplaneringen är det därför enligt min mening ett steg i rätt riktning.

Hur skall vi förebygga? Vi måste ge alla de unga ett arbete. Alla partier har som målsättning att alla som vill ha ett arbete också skall få det. I centerns partiprogram heter det: "Arbete är grunden för försörjning och trygghet. Samhället skall garantera att principen om trygghet för individen till arbete och inkomst kan förverkligas. Arbetsmarknadspolitik skall vara inriktad

på att ge människorna möjlighet till fritt vald och meningsfull sysselsättning. Det är angeläget att tillvarata möjligheterna till växling mellan utbildning och yrkesliv.”

Hurdan är då situationen i dag? I december månad 1977 hade vi 77 000 arbetslösa. Det är en mycket hög siffra, även om den är lägre än siffran för december året innan. Arbetslösheten fördelade sig på 36 000 kvinnor och 41 000 män. Men, och det är verkligen bekymmersamt, av de arbetslösa i december var 27 000 ungdomar mellan 16 och 24 år. Vi vet att ungdomsarbetslösheten oroar inte bara i vårt land. Vid det nordiska statsministermötet i december uppnåddes enighet om att det i de nordiska länderna skall föras en politik som kan säkra sysselsättningen både på kort och lång sikt. Åtgärder för att tillförsäkra ungdomen arbetstillfällen skall studeras gemensamt, säger statsministrarna. Även inom OECD har man uppmärksammat dessa problem och man har beslutat att ta nya tag mot ungdomsarbetslösheten.

Var och en förstår mycket väl hur svårt det kan vara för en ung människa som vill ha men inte kan få ett arbete. Det kan vara en ungdom som är färdig med sin utbildning eller en som är skoltrött och söker jobb men inte kan få något. Att inte tjäna egna pengar, att vara beroende av föräldrar eller socialvård kan ge en känsla av osäkerhet och maktlöshet, ja, den unge kan helt enkelt känna sig utanför i samhället. Det här är mycket farligt. Det kan skapa isolering och passivitet. Och det är oerhört angeläget att någonting sker snabbt som förändrar situationen för ungdomen i vårt land.

Det är viktigt att sysselsättningen för de arbetslösa ungdomarna upplevs som ett problem, ja, som hela samhällets angelägenhet. Det behövs intim samverkan mellan främst arbetsförmedlingen, skolmyndigheterna, de sociala nämnderna och representanter för arbetslivet.

Vad har då hänt som är ägnat att förbättra situationen? Regeringen har verkligen vidtagit kraftfulla åtgärder. Omkring 20 800 ungdomar under 25 år deltog i december 1977 i arbetsmarknadsutbildning. Det var en ökning med ca 6 500 jämfört med samma månad 1976.

I december 1977 deltog ca 23 500 ungdomar under 25 år i olika slags beredskapsarbeten. Det var ca 7 150 fler än vid motsvarande tidpunkt 1976.

Riksdagen antog under hösten 1977 ett arbetsmarknadspolitiskt åtgärdsprogram för hösten och vintern 1977/78. Åtgärdsprogrammet omfattar en rad insatser för sammanlagt ca 2 miljarder kronor, av vilka de flesta sätts in under tiden fram till den 1 juli 1978. En stor del av dessa samlade insatser avser åtgärder som syftar till att motverka arbetslösheten bland ungdomar.

I budgetpropositionen 1977/78 sägs att det nu inte är möjligt att ta ställning till behovet av fortsatta åtgärder av detta slag efter den 1 januari 1978 men att regeringen kommer att pröva denna fråga i särskild ordning om utvecklingen gör det motiverat. De flesta av de åtgärder som ingår i åtgärdsprogrammet för vintern 1977/78 är av sådan art att de faller inom området för regeringens beslutanderätt.

I budgetpropositionen föreslås dock vissa insatser som direkt avses komma bl. a. den arbetslösa ungdomen till del. Arbetsförmedlingens utbyggnad

föreslås således fortsätta även under nästa budgetår med särskilt intensiva insatser för att hjälpa arbetslös ungdom. Ett nytt system för bidrag till kommunala beredskapsarbeten, vilket främjar en inriktning på dagsverksbilliga arbeten, föreslås. Detta bidrar till att få fram arbeten som är lämpliga för ungdomar.

I budgetpropositionen sägs också att ansträngningarna att förverkliga målet att alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik och utbildning fortsätter. Ytterligare åtgärder i detta syfte kommer att övervägas, bl. a. på grundval av sysselsättningsutredningens nyligen avlämnade förslag.

Det har nu kommit besked om att regeringen beslutat tillsätta en ungdomsdelegation som på olika sätt skall verka för att alla ungdomar garanteras arbete, praktik eller utbildning. Även det beskedet visar hur aktivt regeringen arbetar för att söka lösa de här frågorna. Det är givetvis angeläget att alla medverkar, att insatser görs på olika nivåer, att stat, landsting och kommuner var och en på sitt område gör insatser och att arbetsgivare och företagsledare också hjälper till.

Jag tror att det är nödvändigt med en genomgång av alla arbetsplatser, stora och små, för att söka möjligheter till ökad sysselsättning, och då speciellt för ungdom. Det vore också bra med en översyn av paragrafer och bestämmelser så att de inte utgör hinder för anställning av ungdomar.

Jag anser också att vi måste få en utbildning med starkare band mellan skola och arbetsliv och längre praktikperioder i skolan. Bäst tror jag det vore med varvad utbildning – teori en termin och praktik nästa. Det skulle förbättra situationen för skoltrötta elever, och det skulle också förbättra kontakterna mellan skola och arbetsliv, samtidigt som eleverna kunde känna ökad trygghet och säkerhet inför sitt inträde på arbetsmarknaden.

Vi måste, som jag sagt tidigare, hjälpas åt. Det är en gemensam uppgift för oss alla att se till att de unga får sysselsättning. Det är ett stort ansvar som vilar på var och en av oss.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Aldrig tidigare i historien har föräldrarna kunnat köpa så mycket prylar åt sina barn som under 1970-talet. Men villkoren är olika för olika familjer. Alltjämt är välståndet ojämnt och orättvist fördelat.

Under 1950- och 1960-talen väntade sig många att en materiell välståndsökning skulle lösa många av de sociala problemen och göra människor lyckligare. Välståndsökningen underlättar visserligen för människor att ta itu med andra bekymmer än mat och husrum. Men tyvärr måste vi inse att många av orsakerna till dagens barn- och ungdomsproblem har vuxit fram som en biprodukt till många av de stora reformerna.

En hög bostadsstandard har vi fått till priset av större och sterila bostadsområden med främlingsfientlighet, långa resvägar till både arbete och service, med en bullrig trafik och utan några lekplatser för barnen.

En längre utbildning för alla har vuxit fram utan att vi har kunnat lösa sociala problem som mobbning och skolk och utan att de svaga eleverna fått sin chans.

Kvinnorna har äntligen fått komma ut på arbetsmarknaden, eftersom samhället nu behöver dem, men detta utan att jämställdheten mellan kvinnor och män har blivit verklighet och utan att en god barnomsorg har bejakats. Kvinnans roll har radikalt förändrats men mannens roll har inte gjort det. De 10 % pappor som tar barnledigt är en försvinnande liten grupp.

Välståndet bygger bl. a. på specialisering. Människors liv är i dag sönderstyckade. Generationerna lever åtskilda från varandra. Vi bor på ett ställe, arbetar på ett annat, har vårt föreningsengagemang eller vår fritidssysselsättning på ett tredje.

Barnens kontakter med vuxna har blivit färre – det finns många barn i dag som inte vet hur gamla ser ut. Det finns få vuxna som deltar naturligt i barnens liv och hjälper dem att lösa konflikter och lär dem goda spelregler. Dagens barn får också leva vägg i vägg med ett stort antal människor utan att dessa människor angår varandra eller har några kontakter med varandra. Å andra sidan upplever barn i massmedia närbilder från avlägsna och ofta dramatiska miljöer; avlägsna problem kommer dem nära men nära existerande människor är avlägsna.

Kärnfamiljen är ofta hänvisad till att själv lösa alla problem. Samhället i vid mening, dvs. alla andra, griper in först när familjens misslyckande är så kapitalt att det är fara för liv och lem. Det slutna och opersonliga samhället blir en verklighet.

För att ett mänskligare samhälle skall uppnås krävs bl. a. en öppenhet och tolerans mot andra människor. Barn kan skapa förutsättningar för en ökad öppenhet, exempelvis genom att vi får kontakt med andra barns föräldrar. Barn kan kanske förändra mannens inställning från att vara karriärinriktad till att visa mer känslor, till att öppna sig mot andra människor.

Barn kan bidra till att öka gemenskapen mellan vuxna och göra arbetslivet och boendemiljön mänskligare. Utan debatten om barns behov hade aldrig diskussionen om arbetstidsförkortning och flexibel arbetstid fått den intensitet som den har, och trafiksaneringen i många bostadsområden hade aldrig kommit till stånd.

Om vi i reformeringen av samhället tar hänsyn till barnen blir det också ett bättre samhälle för de vuxna. Barnen behövs helt enkelt. Det är ett allvarligt symptom på ett barnfientligt samhälle när det föds färre barn. Det är också ett symptom på att ojämlikheten mellan kvinnor och män är stor.

En betydande del av statens, landstingens och kommunernas utgifter gäller insatser för barn och ungdom. Barnbidrag, bostadsbidrag, den kommunala barnomsorgen, skolväsendet, stödet till barn- och ungdomsorganisationer, till idrott och kultur utgör den största delen av utgifterna. Åtskilliga utredningar har behandlat barns villkor och barnfamiljernas situation. Ändå har vi inte lyckats lösa den ekvation som föräldrar dagligen kämpar med: hur de skall få arbetstid, restid, fritid, familjeumgänge, hushållsarbete, tid för föreningsarbete m. m. att gå ihop.

Den som har högre ekonomisk standard har dock bättre förutsättningar att lösa problemen. Barn till föräldrar ur socialgrupp 1 har t. ex. kortare vistelsetider på daghem än barn ur socialgrupp 3. Det delade ansvaret för

barnen finns i de familjer där kvinnorna har högre inkomst – det visar försäkringskassornas redovisning av föräldraledigheten. I de familjerna tar papporna barnledigt i större utsträckning. Det är lättare att vara jämställd om man också har råd med det.

Sämst möjligheter att få ekvationen att gå ihop har de ensamma föräldrarna, vilka till 93 % består av ensamma mammor. Enligt socialstyrelsens levnads- och miljöundersökning – SOMI – som presenterades våren 1977 om förhållandena i Stockholms län har ensamma mammor lägre lön, längre arbetstider, dåliga arbetsförhållanden, sämre hälsa, färre grann- och vänskontakter, längre vistelsetider för sina barn på dagis m. m.

Även mångbarnsfamiljerna är en grupp som inte kommit i åtnjutande av den allmänna välståndsutvecklingen i samma utsträckning som andra grupper. Också de har lägre inkomst, sämre standard per capita och sämre möjligheter att få sin barnomsorg ordnad. De är överrepresenterade som socialbidragsmottagare och har färre tillfällen till vidareutbildning. Mångbarnsmammorna har även lägre förvärvsfrekvens.

I förra veckan kunde vi läsa om en sexbarnsmamma som hungerstrejkade i protest mot matpriserna. Även om familjens ekonomi blev mycket summariskt presenterad i tidningarna, så är det ändå kärvt för en familj med så många barn att leva på en godtagbar nivå. Barnbidrag och föräldrapenning på sammanlagt ett par tusen kronor i månaden glömdes bort i tidningsreferaten, förmåner som förbättrats sedan den nya regeringen tillträdde.

Folkpartiet har haft en arbetsgrupp som under 1977 arbetat med förslag till en politik för barn och ungdom på 1980-talet. Arbetsgruppens förslag presenterades i december förra året. Åtskilliga reformförslag presenterades i arbetsgruppens rapport. I en liberal reformpolitik är dock en god kommunal tillsyn grunden för en valfrihet för familjerna, för jämställdhet mellan kvinnor och män och för trygghet för barnen. Alla som vill ha kommunal tillsyn måste få det, slår arbetsgruppen fast.

Denna regering har hårdare än den tidigare slagit fast att i ett starkt begränsat utrymme för sociala reformer måste daghemsutbyggnaden prioriteras tillsammans med vården för de gamla. En daghemsplats är det viktigaste stödet såväl ekonomiskt som socialt och mänskligt till ensamstående föräldrar, till mångbarnsfamiljerna och till de ekonomiskt svaga grupperna i samhället, och det är i synnerhet ett stöd för barnen. En planering bör snabbt komma till stånd för att nå det mål som riksdagen uttalade våren 1976, dvs. att behovet av barnomsorg skall vara täckt inom en tioårsperiod. Utbyggnaden av barnomsorgen måste också kombineras med en fortsatt utbyggnad av föräldraförsäkringen, så att arbete och familj kan förenas.

Arbetsgruppen har också tagit upp kravet på att deltidsförskolan bör fortsätta att utbyggas till att på sikt också omfatta alla fyraåringar. Det skall vara ett stöd för de barn som inte kommer i kontakt med daghemmen.

Fler små enheter behövs också inom barnomsorgen. Lägenhetsdagem kan framför allt lösa de stora tätorternas problem att hitta mark för utbyggnaden. Män måste i allt större utsträckning rekryteras som personal. Pensionärer och skolungdom bör få ökade möjligheter att hjälpa till i

barnomsorgen. På så sätt kan generationerna knytas samman.

Föräldrar, personal och barn måste få ett ökat inflytande på barnomsorgen. Därför behövs lokala styrelser för daghemmen och fritidshemmen. I en motion angående barnomsorgen till årets riksmöte av mig och andra liberaler finns de här tankegångarna återgivna.

Till sist, herr talman, vill jag säga något till Göran Karlsson i Huskvarna. Han är nu inte kvar i kammaren – när kvinnorna går upp i talarstolen, då går Göran Karlsson ut. Han vinner inte förtroende för en socialdemokratisk politik när han bl. a. blundar för den daghemsbrist som den socialdemokratiska regeringen såg så lättsinnigt på. Göran Karlssons demagogi är ett hån mot de daghemsbekymmer som småbarnsföräldrar kämpat med både före och efter 1976 och ett hån mot alla de barn som lämnats utan tillsyn såväl på dagen som på natten. Men det kanske är så att Göran Karlsson tappade skygglapparna först när den socialdemokratiska regeringen föll i valet 1976. Det är väl bra att Göran Karlsson äntligen börjar se hur det är i verkligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 2 februari

1977/78:278 av tredje vice talmannen *Karl Erik Eriksson* (fp) till budgetministern om beräkningen av avdraget för vissa bilkostnader vid 1979 års inkomsttaxering:

I årets budgetproposition förvarnas om en höjning av bensinskatten. Allt tyder på att detta också blir riksdagens beslut.

För alla "pendlare" innebär detta betydande merkostnader för resor mellan bostad och arbetsplats, en kostnad som enligt min mening borde vara avdragsgill i självdeklarationen.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till budgetministern få ställa följande fråga:

Kommer statsrådet att medverka till att hänsyn tas till bensinskattehöjningen vid fastställande av avdrag i 1979 års självdeklaration för resor med egen bil mellan bostad och arbetsplats?

§ 3 Kammaren åtskildes kl. 21.30.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 71

Torsdagen den
2 februari 1978

*Allmänpolitisk
debatt*